

Drankmisbruik van jongeren op het Duitse platteland

Ines Schell-Kiehl en Gerialien Holsbrink-
Engels

In de Verenigde Staten, Engeland, Nederland en Duitsland wijst veel onderzoek erop dat jongeren in landelijke regio's vaak een meer problematisch drankgebruik vertonen dan jongeren in stedelijke gebieden. Williams, Barnes, Leoni en Hunt (2012) gaan er bijvoorbeeld van uit dat een toenemend gebruik van drank door jongeren in landelijke gebieden van de Verenigde Staten met de overtuiging te maken heeft dat het drinken van alcohol door de gemeenschap is geaccepteerd: "The norm seems to perpetuate from the adult generation to younger children leading to an increased view of acceptance." (Williams et al., 2012:72). Als bijkomende factoren benoemen de auteurs verveling en beperkte opleidings- en beroepskeuzes.

In Duitsland heeft het *Niedersächsische Ministerium für Soziales, Frauen, Familie, Gesundheit und Integration* in 2010 gegevens gepubliceerd waaruit blijkt dat in de landelijke regio's van de deelstaat Niedersachsen bovengemiddeld veel jongeren op grond van alcoholintoxicatie in ziekenhuizen moeten worden opgenomen. Politici binnen de regio Grafschaft Bentheim en medewerkers Jeugdzorg en Verslavingszorg maakten zich de afgelopen jaren steeds vaker zorgen over het drankgebruik van jongeren binnen de regio. Op basis van de in 2010 door het ministerie gepubliceerde gegevens volgde een politieke en vakinhoudelijke discussie die uiteindelijk tot de vraag aan het lectoraat Community Care & Youth (Saxion) leidde om met behulp van wetenschappelijk onderzoek de leefsituatie, vrijetijdsbesteding, drankgebruik, pestgedrag, toekomstwensen en -dromen van jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 18 jaar, woonachtig in Grafschaft Bentheim, in kaart te brengen. Het

doel was om op basis van de resultaten de kwaliteit van de jeugdzorg, en in het bijzonder van de kinder- en jeugdbescherming met betrekking tot drankmisbruik, te verhogen.

Onderzoeksopzet

De onderzoekspopulatie bestond uit ruim vierduizend leerlingen in de klassen 7 tot en met 10 van alle onderwijsvormen uit het voortgezet onderwijs (*Gymnasium, Realschule, Hauptschule, Sonderschulen en Berufsbildende Schulen*). De leerlingen uit deze klassen zijn tussen de 13 en 17 jaar oud, maar er zijn soms ook leerlingen van 12 jaar of 18 jaar bij de lessen betrokken. De keuze voor deze leeftijdsgroep werd door politici, medewerkers Jeugdzorg en medewerkers Verslavingszorg gemaakt:

- ❖ Onderzoeken van de *Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (BZgA)* wijst uit dat er wezenlijke verschillen zijn in het drankgebruik van jongeren tussen de 12 tot en met 17 jaar en jongeren tussen de 18 tot en met 25 jaar.
- ❖ Medewerking van scholen in de preventie van verslaving, pestgedrag en geweld is cruciaal.
- ❖ Door de jongeren op school te benaderen is het onderzoekstechnisch mogelijk geweest een web survey-vragenlijst te ontwikkelen en een zo groot mogelijk aantal jongeren te benaderen. Dit maakte een vertaling van de gegevens naar subregioniveau mogelijk.

In verschillende bijeenkomsten tussen medewerkers Jeugdzorg en de onderzoekers werd de vragenlijst doorontwikkeld en aangepast. De vragenlijst bestond uit 252 variabelen (met betrekking tot leefomstandigheden,

vrijtijdsbesteding, mediagebruik, drankgebruik en gebruik andere drugs, pestgedrag) en uiteindelijk is het instrument omgezet naar het web survey-systeem Parantion vanwege tijdsbesparing en financiële afwegingen. Alle scholen van het voortgezet onderwijs, de ouders en de leerlingen zelf zijn van het onderzoek per brief op de hoogte gesteld. Op een website konden alle betrokkenen informatie opvragen en contact met de onderzoekers en een medewerker Jeugdzorg opnemen. De directeurs van alle scholen zijn voor een informatiebijeenkomst uitgenodigd. De scholen konden vóór en tijdens de periode van dataverzameling technische ondersteuning aanvragen bij de ICT-afdeling van de regio.

aan de betrouwbaarheid van de verzamelde data.

Meer dan 3683 leerlingen hebben de lijst ingevuld. Sommige vragenlijsten waren echter ontoereikend ingevuld of de scholieren bleken niet in de regio Grafschaft Bentheim te wonen. Na een grondige selectiefase bleven 3.333 vragenlijsten over die in de analyse konden worden meegenomen. Dit is een respons van 75%. Van de 3.333 vragenlijsten werden 1.591 (47,7%) door vrouwelijke jongeren en 1.742 (52,3%) door mannelijke jongeren ingevuld. Er hebben jongeren tussen de 12 en 18 jaar uit de klassen 7 tot en met 10 aan het onderzoek deelgenomen. Vooral jongeren van 13 tot en met 15 jaar zijn in onze steekproef vertegenwoordigd.

Leeftijd	12	13	14	15	16	17	18	Totaal
Aantal	403	773	819	704	405	149	80	3333
%	12,1	23,2	24,6	21,1	12,2	4,5	2,4	100

Tabel 1. Verdeling steekproef m.b.t. leeftijd

Elke ochtend werd de web survey om 08:00 uur opengezet en konden de scholieren de vragen tijdens hun schooltijd beantwoorden. De meeste scholen maakten hier klassikaal tijd voor vrij. Om 16:00 uur werd de online survey tot de volgende dag weer gesloten. In totaal hebben de leerlingen vier schoolweken de kans gekregen om de vragen te beantwoorden. Er is bewust gekozen de leerlingen de vragenlijst niet thuis, onder niet te controleren omstandigheden, te laten invullen. Ook kon door het sluiten van de web survey aan het eind van elke schooldag en tijdens de weekenden worden voorkomen dat niet-bevoegden de vragen beantwoordden. Deze maatregelen hebben bijgedragen

De in Parantion verkregen data zijn naar SPSS getransporteerd en daar voor de rapportage in eerste instantie descriptief geanalyseerd. Op basis van vragen door politici en jeugdzorg zijn als vervolgstap op onderdelen van het onderzoek ook toetsende analyses (met name t-toetsen) op specifieke aspecten doorgevoerd.

Resultaten

Op grond van het grote aantal verzamelde gegevens zullen wij in dit artikel de resultaten over drankgebruik presenteren¹. We hebben onderzocht hoe de jongeren hun alcoholconsumptie inschatten en welke plaatsen en gelegenheden voor het drinken van drank een bijzondere

¹. Voor meer informatie verwijzen wij naar de onderzoeksrapportage Lebensphase Jugend im ländlichen Raum (Schell-Kiehl en Holsbrink-Engels, 2011).

rol spelen. Onder andere stelden wij aan de jongeren de vraag: Hoe vaak drink jij alcohol? 170 leerlingen wilden deze vraag niet beantwoorden (5,1%). 46,8% van de overige jongeren zeiden nooit alcohol te drinken. Beide groepen kregen met behulp van een elektronische routing geen andere vragen over alcoholconsumptie voorgelegd.

	Gesamt (N = 3163)	(n = 1506) ♀	(n = 1657) ♂
Nooit	46,8%	51,3%	42,8%
Minder dan 1x per maand	14,1%	15,7%	13,9%
1x per maand	7,7%	9,0%	6,5%
Meerdere keren per maand	13,5%	13,9%	13,1%
1x per week	11,3%	7,1%	15,0%
Meerdere keren per week	5,1%	2,5%	7,5%
Elke dag	0,9%	N = 7	N = 20

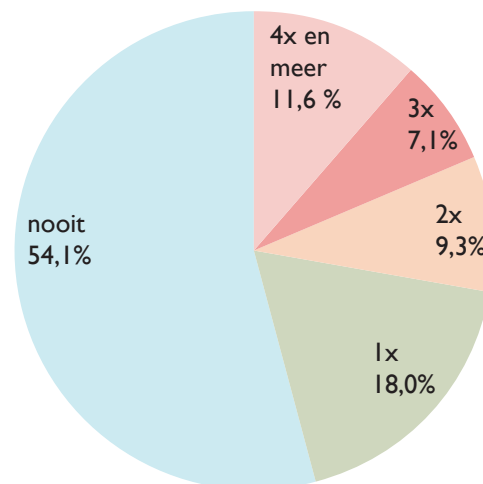
Tabel 2. Hoe vaak drink jij alcohol?

betekent niet dat dit aantal jongeren zichzelf ook als dronken zou typeren of zo zou voelen.

In kruistabel 3 konden wij laten zien dat het wel zo is dat jongeren die regelmatig aan *binge drinking* doen ook aangeven minstens drie keer of ook vaker dronken geweest te zijn. 79,14% van de jongeren echter die aangeven wel alcohol te drinken maar nooit 5 of meer glazen per gelegenheid te consumeren zijn het afgelopen jaar naar eigen inschatting ook niet dronken geweest. Hun manier van drinken is als voorzichtig te omschrijven.

Het is opvallend dat het verschil tussen meisjes en jongens die drinkgedrag vertonen niet erg groot is. 24,7% van de meisjes en 28,8% van de jongens consumeerden minstens één keer binnen de afgelopen dertig dagen op deze wijze drank. Alleen kijkende naar de leeftijdscategorie van de 16- en 17-jarigen waren het zelfs 48,7% van de meisjes en 51,8% van de jongens.

Wij vroegen hoe vaak de jongeren die alcohol drinken zichzelf als dronken zouden inschatten, terugkijkende op de laatste twaalf maanden. Het resultaat was verrassend (figuur 1). Een aantal jongeren zegt veel te drinken maar dat

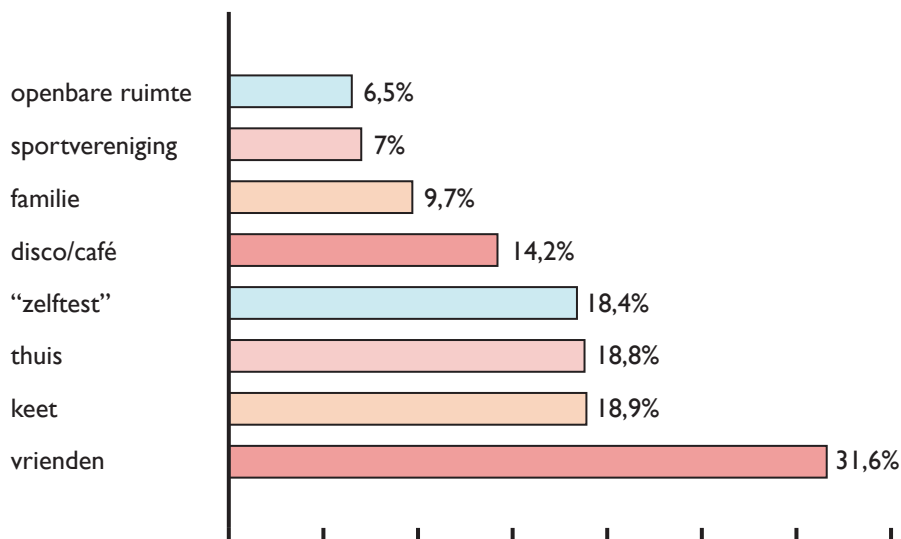
Figuur 1. Hoe vaak was jij het afgelopen jaar dronken??

4

		Hoe vaak was jij de afgelopen 12 maanden dronken?				
		4x en vaker	3x	2x	1x	nooit
Hoe vaak heb je de afgelopen 30 dagen 5 of meer glazen alcohol gedronken?	4x en vaker	43,81%	12,86%	11,90%	16,19%	15,24%
	3x	18,83%	16,88%	16,23%	20,78%	27,27%
	2x	10,15%	14,21%	15,74%	21,32%	38,58%
	1x	2,91%	4,21%	10,36%	22,01%	60,52%
	nooit	2,26%	1,13%	3,20%	14,29%	79,14%

Tabel 3. Bing drinking en het aantal keren dronken zijn binnen een jaar

Onze gegevens laten bovendien zien dat jongeren in de regio Grafschaft Bentheim een voorkeur hebben voor bepaalde plekken waar zij alcohol consumeren. Hiertoe behoort vooral het drinken bij vrienden. Maar ook thuis, in een keet of tijdens een openbaar feest (bijvoorbeeld dorpsfeesten, *Schützenfest*, etc.) wordt door jongeren gedronken.

Figuur 2. Plekken voor alcoholconsumptie (meerkeuzevraag)

Op basis van de verzamelde gegevens werd bovendien duidelijk dat het drinken thuis of in een keet ook met de leeftijd van de jongeren te maken heeft. Al een groot aantal redelijk jonge leerlingen onder de wettelijke leeftijdsgrens van 16 jaar drinkt thuis.

Een keet wordt blijkbaar pas vanaf een leeftijd van 14 jaar als hangplek en plek voor alcoholconsumptie interessant. Voor jongeren in de leeftijd van 17 jaar en ouder zijn deze plekken echter alweer minder belangrijk.

Discussie

Het doel van het gehele onderzoek *Lebensphase Jugend* was om politici en medewerkers Jeugdzorg actuele en specifieke informatie voor hun regio

aan te reiken om zo een discussie op gang te brengen die uiteindelijk tot een hogere kwaliteit binnen de jeugdzorg zou leiden. Wij hebben voor dit artikel alcoholconsumptie eruit gelicht. Onze resultaten laten zien dat in de regio Grafschaft Bentheim meer drank door jongeren wordt geconsumeerd dan gemiddeld door jongeren van dezelfde

leeftijdsgroep in Duitsland. Van de meisjes tussen de 12 en 18 jaar doet in onze steekproef 24,7% aan *binge drinking*. In Duitsland was dit in 2010 gemiddeld 12,8% (BzgA, 2011). Ook het verschil bij de jongens binnen deze leeftijdsgroep is groot. 28,8% in Grafschaft Bentheim vertoont

dit drinkgedrag, landelijk is dit 20,4% (BzgA, 2011).

Wereldwijd bestaat er geen eenduidige definitie van de hoeveelheid drank en het tijdsbestek waarin een bepaalde hoeveelheid geconsumeerd dient te worden om van comazuipen – *binge drinking* – te kunnen spreken. In ons onderzoek is echter duidelijk geworden dat een groot aantal jongeren regelmatig meer dan 5 glazen drank per gelegenheid consumeert, blijkbaar zonder de intentie dronken te worden. Misschien zien ze het gezondheidsrisico niet dat met deze manier van alcoholconsumptie gepaard gaat of zouden ze een 'roes' niet zonder meer als 'dronken zijn' betitelen. Hier is ons inziens meer onderzoek nodig naar het verschil tussen gedrag en eigen inschatting.

Ons resultaat dat jongeren voorkeursplekken hebben om alcohol te consumeren heeft tot een masterthesis geleid die met een kwalitatieve onderzoeksopzet de betekenis van keten voor jongeren in landelijke gebieden heeft onderzocht (Wagenaar, 2012). De bevindingen wijzen nog duidelijker dan onze kwantitatieve gegevens erop dat minderjarige jongeren bij gebrek aan mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding geen andere mogelijkheden zien om of thuis bij vrienden of in een keet af te spreken. Ouders en andere familieleden “faciliteren” drankgebruik door inkopen, beschikbaar stellen, transporteren en koelen van drank (Wagenaar, 2012).

PLEK BINNEN LECTORAAT

Het onderzoek sluit aan bij de onderzoekstraditie en programmalijn van het lectoraat Community Care & Youth. Deze programmalijn stelt onder andere jeugd centraal en heeft veel ervaring met uitvoeren van toegepast onderzoek, bijvoorbeeld in het kader van onderzoeken binnen het Expertisecentrum Jeugdzorg, de Academische Werkplaats Jeugd, het Expertisecentrum Economie, Welzijn en Gezondheid (Holsbrink en Ooink, 2009).

Vertaling naar onderwijs

Bij het verzamelen en analyseren van de data was een studente van Universität Vechta betrokken, die vier maanden onderzoekstage binnen het lectoraat heeft gelopen (Schell-Kiehl en Holsbrink-Engels, 2011). Bovendien heeft een masterstudente van de master Health Care and Social Work op basis van dit kwantitatieve project een kwalitatieve vervolgstudie uitgevoerd (Wagenaar, 2012). Ook

kan dit onderzoek voor lessen binnen de bachelor Sociaal Pedagogische Hulpverlening en Maatschappelijk Werk worden gebruikt binnen de vakken of Opvoedingsondersteuning of Preventie en diversiteit. Denk aan presentaties van de gegevens door de onderzoekers en inzet van enkele analyseresultaten om bijvoorbeeld de discussie over de rol van ouders ten opzichte van het drinkgedrag van hun kinderen te onderbouwen of preventiemaatregelen aan de hand van de casus te ontwikkelen.

Het verslag is in het onderzoeksatelier van de Academie Mens & Maatschappij aan studenten als voorbeeld voor kwantitatief onderzoek beschikbaar gesteld. Het is mogelijk om studenten met een databestand (privacy en ethische overwegingen in acht nemend) in de onderzoeksvakken te laten oefenen. De Academie Mens & Maatschappij heeft een docente Kennisvalorisatie aangesteld om de onderzoeksresultaten die onder andere binnen de onderzoekslijn Community Care & Youth worden behaald te vertalen naar het bacheloronderwijs. Zij werkt de genoemde ideeën uit.

Vertaling naar praktijk

Het project is voortgekomen uit een vraag van de praktijk (derde geldstroomproject). Juni 2011 zijn de resultaten binnen de Landkreis Graftschaft Bentheim aan medewerkers Jeugdzorg, politici en de *Landrat* gepresenteerd. Vervolgens is het onderzoek in de herfst van 2011 op subregionaal niveau zes keer aan schooldirecteuren, politie, medewerkers jeugdinstituten en belangstellende ouders gepresenteerd. Het publiek schrok vooral van de cijfers over alcoholconsumptie en pestgedrag.

Artikelen in de *Grafschafter Nachrichten* lokten een uitgebreide discussie op het online lezersforum van de krant uit. Ook het aanvullende onderzoek binnen de Master Health Care and Social Work is aan medewerkers Jeugdzorg en Verslavingszorg gepresenteerd. Het onderzoek krijgt dit jaar een vervolg op jeugdfora die jeugdzorg organiseert. Deze fora zijn bedoeld als denktanks om uitgaande van het projectverslag *Lebensphase Jugend* nieuwe input voor de jeugdzorg in Grafschaft Bentheim ontwikkelen.

Literatuur

- Haartsen, T., en Strijker, D. (2010). Rural youth culture: Keten in the Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 26, 163-172.
- Lang, P., Orth, B., Töppich, J., Pott, E. (2009). Alkoholkonsum bis zum Umfallen? Trends im Alkoholkonsum Jugendlicher. *Zeitschrift für Jugendschutz und Erziehung*, 2, 2-5.
- Rhew, I.C., Hawkins, J.D., Oesterle, S. (2011). Drug use and risk among youth in different rural contexts. *Health & Place*, 17, 775-783.
- Schell-Kiehl, I., en Holsbrink-Engels, G. (2011). *Lebensphase Jugend - Quantitative Erhebung zur Lebenssituation Jugendlicher in der Grafschaft Bentheim in Bezug auf Freizeitgestaltung, Mediennutzung, Alkoholkonsum, illegale Drogen sowie Mobbing und Gewalterfahrungen*. Enschede: Saxion.
- Schell-Kiehl, I., Holsbrink-Engels, G., Gülker-Alsmeier, G. (2012). Lebensphase Jugend im ländlichen Raum. Praxisorientierte Forschung als unterstützendes Instrument zur Verbesserung des Jugendschutzes. *Sozialmagazin*, 11, 37-43.
- Stumpp, G., Stauber, B., en Reinl, H. (2009). *Einflussfaktoren, Motivation und Anreize zum Rauschtrinken bei Jugendlichen. Endbericht*. Institut für Erziehungswissenschaften der Universität Tübingen. Berlin: Forschungsinstituts - Tübinger Institut für frauenpolitische Sozialforschung e.V. Bundesministerium für Gesundheit.
- Van Hoof, J.J., van der Lely, N., Bouthoorn, S.H., Van Dalen W.E., Pereira, R.R. (2011). Adolescent Alcohol Intoxication in the Dutch Hospital Departments of Pediatrics: A 2-Year Comparison Study. *Journal of Adolescent Health*, 48, 212-214.
- Valentine, G., Holloway, S., Knell, Ch., Jayne, M. (2008). Drinking places: Young people and cultures of alcohol consumption in rural environments. *Journal of Rural Studies*, 24, 28-40.
- Williams, R.D., Barnes, J.T., Leoni, E., Hunt B.P. (2012). Social Ecological Assessment of Alcohol, Tobacco, and other drug use among rural youth. *Journal of Adolescent Health*, 1, S72-S73.
- Wagenaar, N. (2012). „Buden-Kultur“ - Welche Bedeutung hat die Bude in der Lebensphase Jugend? *Einsichten in eine Bude im Sozialraum Emlichheim, im Landkreis Grafschaft Bentheim*. Enschede: Saxion (meesterproef master HC&SW).